doshkilnoi osvity v osvitnii roboti z inkliuzyvnoiu hrupoiu (Model of multimedia technology use by preschool teachers in educational work with inclusive groups)', *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia*. № 1 (15) s. 80–86. Dostupno: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2018/1/14.pdf>. [5 Serpen 2025].
14. Podberezskyi, MK 2011, 'Kharakterystyka osoblyvostei pedahohichnoi vzaiemodii (Characteristics of pedagogical interaction)', *Visnyk dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia*, № 2 (2) Pedahohika, s. 31-35 Dostupno: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2011/2/7.pdf>. [5 Serpen 2025].
15. *Psykholoho-pedahohichnyi suprovid vykhovannia i rozvytku ditei doshkilnoho viku z rodyn uchasnykiv ATO i vnutrishno peremishchenykh osib: kontseptsiia, metodyka, tekhnolohii (Psychological and pedagogical support for the education and development of preschool children from families of ATO participants and internally displaced persons: concept, methodology, technologies)* 2018, Navchalno-metodychnyi posibnyk [avt. Lutsenko, IO, Bohush, AM, Kalmykova, LO, Kuzmenko, VU, Povorozniuk, SI & Reipolska, OD; za nauk. redaktsiieiu Lutsenko, IO], Kyiv : *Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova*, 211 s. Dostupno: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24604>. [5 Serpen 2025].
16. *Profesiinyi standart "Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity" (Professional standard "Preschool educator")* 2021. Dostupno: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/357-nakaz_755.pdf>. [5 Serpen 2025].
17. Siedova, TD 2009, 'Tsinnisni oriientatsii pedahohichnoho suprovodu obdarovanykh uchniv osvitnomu seredovyshchi himnazii (Value orientations of pedagogical support for gifted students in the educational environment of a gymnasium)', *Orhanizatsiia roboty z obdarovanymy uchniamy: dosvid kharkivskykh shkil (za rezultatamy vidkrytoho konkursu-zakhystu proektiv): Metodychnyi posibnyk dlia zastupnykiv dyrektoriv ZNZ ta vchyteliv, yaki pratsiuiut z obdarovanymy ditmy*, Kharkiv, 40 s.
18. Rohalska, I 2010, 'Sutnisni kharakterystyky sotsialno-pedahohichnoho suprovodu sotsializatsii osobystosti u doshkilnomu dytynstvi (Essential characteristics of socio-pedagogical support for the socialization of the individual in preschool childhood)', *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu: zbirnyk naukovykh prats*, Sloviansk: SDPU, Chastyna 1, s. 230–236.

Прорецензовано / Reviewed *29.08.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *22.09.2025*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.55(7-10)-10
УДК 821.111(73)-31 + 82.09

КАТЕГОРІЯ СЛІПОТИ: ЗМІНА ІНТЕРПРЕТАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ (ШТРИХИ ДО АНАЛІЗУ РОМАНУ Е. ПОРТЕР "СВІТАНОК")

У. В. Жорнокуй

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *Необхідність досліджень феномену сліпоти в літературі зумовлена тим, що воно дозволяє не лише поглибити інтерпретаційні можливості художнього тексту, а й сприяє оновленню культурних і соціальних уявлень про інвалідність, відновленню повноцінного образу незрячої людини в художньому дискурсі та поверненню їй антропоцентричної й екзистенційної цілісності, що увиразнює міждисциплінарний характер обраної теми.*

Постановка проблеми. *Категорія сліпоти в художній літературі зазнає еволюції від*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

символу фізичного обмеження до складної інтерпретативної моделі, що віддзеркалює внутрішній розвиток особистості. У романі Е. Портер "Світанок" ця категорія потребує нового прочитання з урахуванням зміни смислових акцентів і наративних функцій.

***Аналіз останніх досліджень і публікацій**. Наукова література, присвячена проблематиці категорії сліпоти, зазнала суттєвої еволюції – від медичних і дефіцитарних та компенсаторних моделей до соціальних, культурних і феноменологічних підходів. Загалом, кілька знакових праць визначили, як саме осмислюється сліпота у різних наукових парадигмах. Найновіші дослідження розглядають сліпоту крізь призму інтерсекційності, аналізуючи взаємодію раси, класу та гендеру з інвалідністю (роботи Дж. Клідж "Sight Unseen"; Р. Міхалка "The Mystery of the Eye and the Shadow of Blindness" й "The Difference That Disability Makes"; Т. Тітчкоскі та ін.). Ці праці підкреслюють, що досвід сліпоти не є однорідним, а формується під впливом множинних ідентичностей і систем соціального утиску й дискримінації.*

***Постановка завдання.** Пріоритетного значення набуває необхідність комплексного аналізу існуючих інтерпретативних моделей категорії сліпоти і їх зміни у ході культурно-історичного розвитку й суспільно-політичних змін, котрі його мотивували.*

***Виклад основного матеріалу**. У міфологічній та літературній традиції сліпота часто постає як ознака обраності або трагедії. В античності осліплення було водночас покаранням і наділенням надприродними здібностями, що робило сліпого персонажа носієм "надзнання" (Тіресій, Гомер). У подальші епохи в європейських літературах поширюється інша модель – сліпота як катастрофа, що призводить до дегуманізації героя і потреби "спокутування" або навіть смерті, як у творах Дж. Мільтона, Дж. Конрада чи Р. Кіплінга. На форму подібного сприйняття вплинув культурний "тілоцентризм" і зороцентризм, за якого незрячий опиняється на маргінесі онтології, вибудованої з пріоритетним акцентом на візуальних образах.*

В українській традиції образ сліпця часто набуває символічного звучання (кобзар як пророк у Т. Шевченка чи П. Куліша), тоді як американська література початку XX ст. зосереджується на адаптаційних і психологічних вимірах. У романі Елеонор Портер "Світанок" сліпота зображена як фізичне та духовне випробування, що проходить головний герой Кіт Бертон, переживаючи страх, заперечення, ескапізм і поступову соціалізацію. Письменниця аналізує втрату зору у її фізичних, психологічних, соціальних і сімейних проявах, показуючи, що катарсис може відбутися не лише з героєм, а й з його оточенням.

***Висновки.** У історико-літературному вимірі категорія сліпоти зазнала численних змін: від сакралізованого трактування в період Античності та Середньовіччя, коли незрячість пов'язувалася з божественним даром чи обраністю, через романтичну традицію сприйняття сліпого героя як знедоленої, але внутрішньо мудрої й духовно заглибленої постаті, аж до сучасних інтерпретацій у масовій культурі, де незрячий персонаж часто наділяється надприродними здібностями. Враховуючи масштаб і складність проблематики, потребу систематизації літературного матеріалу й вироблення узгоджених класифікацій, дослідження цієї теми видається важливим для заповнення наявної прогалини у сучасному українському літературознавстві, тим більше, що творчість Елеонор Портер, зокрема її роман "Світанок", досі майже не представлена в українській рецепції та науковій розвідці.*

***Ключові слова:** зороцентризм, інтерпретативна модель, катарсис, категорія сліпоти, рецептивна еволюція, прийняття.*

CATEGORY OF BLINDNESS: SHIFT IN INTERPRETIVE MODELS (OUTLINES FOR THE ANALYSIS OF E. PORTER'S NOVEL "DAWN")

Uliana Zhornokui

Abstract.

***Relevance of the research.** The need to investigate the phenomenon of blindness in literature arises from its ability not only to deepen the interpretive potential of a literary text but also to contribute to the renewal of cultural and social perceptions of disability, restoring a full-fledged image of the blind person in artistic discourse and returning them human and existential wholeness. This highlights the interdisciplinary nature of the chosen topic.*

***Problem statement.** The category of blindness in fiction undergoes an evolution from a symbol of physical limitation to a complex interpretative model that reflects the inner development of an individual. In Eleanor Porter's novel "Dawn", this category requires a new reading that takes into*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

account the shift in semantic accents and narrative functions.

Analysis of recent research and publications. *Scholarly literature on blindness has evolved significantly – from medical, deficit-based, and compensatory models to social, cultural, and phenomenological approaches. Several landmark works have shaped how blindness is conceptualized within different academic paradigms. The most recent studies examine blindness through the lens of intersectionality, analyzing the interaction of race, class, and gender with disability (works by J. Kleege "Sight Unseen"; R. Michalko "The Mystery of the Eye and the Shadow of Blindness" and "The Difference That Disability Makes"; T. Titchkosky, and others). These studies emphasize that the experience of blindness is not homogeneous but shaped by multiple identities and systems of social oppression and discrimination.*

Research task. *It becomes essential to conduct a comprehensive analysis of existing interpretative models and their transformations throughout cultural and historical development and the socio-political shifts that motivated it.*

The statement of basic materials. *In mythological and literary tradition, blindness frequently appears as a sign of chosenness or tragedy. In Antiquity, the loss of sight functioned simultaneously as punishment and as the granting of supernatural abilities, making the blind character a bearer of "higher knowledge" (Tiresias, Homer). In later European literatures, another model became dominant – blindness as catastrophe leading to the hero's dehumanization and the need for "atonement" or even death, as seen in works by J. Milton, J. Conrad, or R. Kipling. This perception was influenced by "body-centric" culture and visual dominance, in which the blind people found themselves marginalized in a world defined by visual imagery.*

In the Ukrainian tradition, the blind figure often acquires prophetic connotation (the kobzar in T. Shevchenko and P. Kulish), while the early XXth-century American literature focuses on adaptive and psychological dimensions. In Eleanor Porter's novel Dawn, blindness is depicted as a physical and spiritual ordeal that the protagonist Keith Burton undergoes, experiencing fear, denial, escapism, and gradual social reintegration. The author explores the loss of sight in its physical, psychological, social, and familial aspects, showing that catharsis may occur not only within the protagonist but also among those around him – as in the case of his father, Daniel Burton, for whom his son's loss of sight becomes a catalyst for spiritual awakening.

Conclusions. *Historically, the category of blindness has undergone numerous transformations: from sacral interpretations in Antiquity and the Middle Ages, where blindness was associated with divine gift or chosenness, through Romantic tradition, which viewed the blind hero as deprived yet spiritually insightful, to contemporary representations in mass culture, where blind characters often possess supernatural abilities. Given the scope and complexity of the issue, the need for the systematization of literary material and the development of consistent classifications becomes evident. The study of this topic is particularly important for filling a gap in contemporary Ukrainian literary scholarship, especially considering that Eleanor Porter's works, including her novel Dawn, have received minimal scholarly attention in Ukrainian academic discourse.*

Keywords: *visual dominance, interpretative model, catharsis, category of blindness, receptive evolution, acceptance.t influenced them.*

Актуальність. По-перше, літературні інтерпретації сліпоти дають змогу простежити еволюцію суспільних уявлень – від міфологічних і релігійних трактувань до медичних, психологічних, культурних і феноменологічних підходів. Характерно, що у такий спосіб зможемо з'ясувати, як у різні епохи фізична відмінність використовувалася для осмислення таких понять, як гріх, пророцтво, трагедія, духовне прозріння, соціальне виключення чи особливий статус персонажа літературного твору.

По-друге, сучасні дослідження цієї категорії формуються, опираючись на методологію disability studies, зміщуючи акцент із дефіцитарних моделей на соціальні й культурні виміри досвіду інвалідності. Такий підхід дає змогу переосмислити традиційні літературні образи сліпих, уникнути надмірної символізації та зосередитися на реальному переживанні світу людьми з порушеннями зору без залучення компенсаторної моделі для інтерпретації.

По-третє, аналіз художніх текстів дає змогу виявити усталені соціальні упередження та стереотипи: часто сліпота постає або як "трагедія", що неминуче веде до

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

деградації чи смерті, або як "містичний дар", наділений надприродною мудрістю. Обидві моделі знеособлюють незрячих і потребують критичного переосмислення.

По-четверте, дослідження теми сліпоти має міждисциплінарний характер і знаходиться на перетині категоріального апарату філософії, феноменології, теології, когнітивних наук, історії культури й соціальної психології. Подібний комплексний підхід дає змогу вивчати, як людське сприйняття формує структуру тексту, світогляд персонажів і способи художнього моделювання реальності.

Таким чином, актуальність вивчення категорії сліпоти в літературі полягає у можливості не лише розширити інтерпретаційні межі тексту, а й сприяти переосмисленню культурних та соціальних уявлень про інвалідність, реабілітувати образ незрячої людини у художньому дискурсі та повернути йому людську й екзистенційну повноту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукова література, присвячена проблематиці у контексті категорії сліпоти, зазнала суттєвої еволюції – від медичних і дефіцитарних та компенсаторних моделей до соціальних, культурних і феноменологічних підходів. Загалом, кілька знакових праць визначили, як саме осмислюється сліпота у різних наукових парадигмах.

Ранні дослідження сліпоти були переважно зосереджені на тематиці в межах медичної та психологічної парадигм, які акцентували увагу на втраті й реабілітації. Ці підходи, хоч і надавали цінну клінічну інформацію, часто розглядали сліпоту, насамперед, як дефіцит, який необхідно компенсувати або подолати. Реабілітаційна література середини XX століття значною мірою зосереджувалася на механізмах адаптації та подолання, формуючи теоретичні рамки, що залишалися домінантними протягом десятиліть [6].

Зміна парадигми відбулася з появою досліджень у руслі disabled studies наприкінці XX століття. У своїй праці "The Difference That Disability Makes" (2002) Р. Міхалко поставив під сумнів есенціалістські уявлення про сліпоту, стверджуючи, що вона є не лише медичним станом, а й соціальною ідентичністю, сформованою під впливом культурних настанов і структурних бар'єрів [8; 9]. У подібному розрізі Дж. Клідж ("Sight Unseen", 1999) представила потужну автобіографічну й теоретичну розвідку, що критикувала припущення "зрячого світу" щодо сліпоти, показуючи, як вона функціонує як категорія, сконструйована домінуванням візуальної культури [7].

Феноменологічні дослідження зосереджуються на вивченні досвіду сліпоти за межами медичних наративів: у цих працях аналізується, як незрячі люди сприймають і осмислюють світ за допомогою не візуальних відчуттів, кидаючи виклик зороцентричним епістемологіям [1]. Такий підхід підкреслює, що сліпота становить не дефіцит, а інший спосіб буття у світі.

Дослідники культурологічного напряму аналізують, як сліпота функціонує як метафора або художній троп у літературі й візуальній культурі. Такі інтерпретації показують, що сліпоту часто використовували символічно – як уособлення прозріння, невігластва чи моральної поразки у спосіб, який приховує реальний досвід незрячих людей. Цей напрям критично осмислює переосмислює сюжети, у яких категорія інвалідності служить насамперед засобом розвитку персонажів без порушень [6].

Найновіші дослідження розглядають сліпоту крізь призму інтерсекційності, аналізуючи взаємодію раси, класу та гендеру з інвалідністю. Ці праці підкреслюють, що досвід сліпоти не є однорідним, а формується під впливом множинних ідентичностей і систем соціального гноблення [12].

Виклад основного матеріалу. Висвітлення сліпоти в компенсаторному ключі, згаданому вище, простежуємо ще у міфології Античності. У ті часи сліпота – якість особливих: сліпі персонажі – пророки, які володіють надзвичайними знаннями, свого роду "надзнаннями", що вивищувало їх у суспільній ієрархії. Улюбленим методом покарання серед богів Стародавньої Греції було осліплення паралельно з наділенням

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

осліпленої жертви надзвичайними здібностями: "…usually the power of prophecy or some other exceptional skill" [6]. Для прикладу, сліпий провісник Тіресій у "Антігоні" Софокла чи незрячий Гомер, який був неабияким майстром поетичного слова. "The traditions are unanimous in showing us a blind poet, yet Homer's poetry is visual, often splendidly visual" [5, p. 479]. Містифікація образу сліпої людини пов'язана, насамперед, з неможливістю категоріями зрячого сформулювати й достеменно описати ті, що визначають світобудову особи, яка не бачить. Неможливість когнітивної інтерпретації увиразнює необхідність залучення засобів містичного: наділення незрячого персонажа "даром пророцтва" (хоча саме змалювання каліцтва як подарунку – уже доволі суперечливе), який вона отримує від богів; або ж, навпаки, як покарання від останніх за певні злодіяння самої людини чи її предків. Часто в літературі саме цей мотив тісно пов'язаний із сюжетним катарсисом: лише через осліплення герой може спокутувати свої гріхи, очистивши майбутнє від вчинків минулого.

Крім містифікації чи змалювання категорії сліпоти в компенсаторному ключі, одним із інших провідних мотивів є її зображення як трагедії, катастрофи, що увиразнюється знеціненням життя, майбутнього як його ключової складової, якщо персонаж незрячий. До цієї, позбавленої вітаїзму, семантики зверталися чимало англомовних письменників, а саме: Джон Мільтон (поема "Самсон-борець", сонет "На свою сліпоту"), Фрідріх Шиллер ("Вільгельм Телль"), Редьярд Кіплінг ("Світло згасло"), Джозеф Конрад ("Кінець рабства"), Девід Герберт Лоуренс ("Сліпець") та інші. "For writers such as these, the supposed tragedy of blindness is so unbearable that only two solutions can be imagined: either the victim must be cured or he must be killed" [6]. Варто зауважити, що катастрофізм сліпоти у згаданих митців, зазвичай, увиразнюється введенням категорії смерті як єдиноможливого варіанту завершення життя або ж зверненням до танатологічної семантики.

Проте в якому із проаналізованих вище контекстів не змальовувалася б митцями аналізована категорія, наскрізною у розрізі існуючого рецептивного досвіду є дегуманізація незрячого персонажа, рівень якої відрізняється лише когнітивно-онтологічними сюжетними і композиційними особливостями. "Running like an ugly stain through many of these master plots- and, perhaps, in a subtle way underlying all of them-is the image of blindness as dehumanization, a kind of banishment from the world of normal life and relationships" [6].

Нівня Г., продовжуючи ідеї Мерло-Понті М., вдало підкреслила, що "…тіло є спільним для всіх людей способом буття у світі або ж володіння світом" [2, с. 252], а, отже, категорія тілесності є визначальним мірилом пізнання світу й самоідентифікації особистості. "Людина у своїй екзистенції обдарована і, водночас, проклята власною тілесністю" [2, с. 252]. У цьому контексті, можемо зробити висновок, що негативне, містичне сприйняття людини з фізичними вадами мотивоване саме принципом "тілоцентризму" культури, оскільки пізнання й ідентифікація цієї категорії людей відрізняється, зважаючи на неповний вияв категорії тілесності.

"Орієнтація сучасної культури на візуальні образи посилює чужинність незрячого" [2, с. 255], що вкотре увиразнює принцип зороцентризму як визначальний у формуванні людиною світобудови, проте водночас який формує неможливість діалогу сліпого з категоріями такої екзистенції. Зі свого боку незрячий також дистанціюється від зрячого у спосіб уникання прямого контакту.

Як бачимо, за цих умов у художньому творі образ незрячого увиразнюється письменником через введення мотиву страху чи заздрості. "Blindness has not been a total misfortune, it should be seen in a pathetic way. It [blindness – У. Ж.] should be seen as a way of life: one of styles of living" [5, p. 478]. Окрім концепту темноти як наскрізного серед письменників, котрі зверталися до категорії сліпоти, що звучить в одному із сонетів Дж. Мільтона: "In this dark world and wide [виділення наше – У. Ж.]" [10].

У вимірі духовності фізично зряча людина може бути абсолютно сліпою, і навпаки.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Щодо бачення майбутнього, то в літературній критиці детально вивчено архетипний образ сліпоти перед майбутньою долею, що є доволі глобальним щодо філософського і художнього осмислення, проте рецептивно з погляду фізичних особливостей простежується певна лакунарність у вітчизняній науковій парадигмі.

В українській літературі образ сліпця здебільшого пов'язаний із семантикою мотиву пророка. У творчості Т. Шевченка (“Перебендя”, “Слєпая”, “Сліпий”) та П. Куліша (“Чорна рада”) сліпець – кобзар, непроста доля якого сюжетно поглиблюється життєвими перипетіями (як-от, збезчещена, осліпла від горя жінка та осліплений у татарському полоні запорожець [4, с. 182]), що становить власне національно-історичну особливість цього образу, естетика якого мотивована у тому числі й художньо-мистецькими особливостями періоду романтизму в українській літературі. Мотив пророка відтворює П. Куліш, змальовуючи незрячого кобзаря як саможертовного “Божого чоловіка”, який всі зароблені гроші тратить на викуп невільників, що романтизує і вивищує образ незрячого.

У цей час в американській літературі митці звертаються до цього образу, зосереджуючи свою основну увагу на антропологічних вимірах категорії сліпоти, а також порушуючи проблему адаптації та соціалізації сліпих, особливо тих, хто втратив зір після досягнення зрілості.

Роман американської письменниці Е. Портер “Світанок” був опублікований 1919 р., після завершення Першої світової війни. Серед творчого доробку він посідає особливе місце: передовсім стане цікавим для літературознавців з огляду на проблематику категорії сліпоти й особливості її художньо-філософського зображення Е. Портер: насамперед, письменниця цікава тим, що постає як деконструктивіст аналізованої категорії, нівелюючи важливість принципу зороцентризму у самоідентифікації людини в цьому світі. Сліпота зображена письменницею у двох площинах – духовній та фізичній. Остання – як набута і здобута – представлена двояко: внаслідок погіршення зору і зрештою його втрати на прикладі головного персонажа роману та через змалювання солдатів, які втратили зір у ході воєнних дій.

Головний герой твору, чотирнадцятирічний Кіт Бертон, усвідомлює, що поступово втрачає зір. Психологічне неприйняття цієї втрати змушує хлопця приховувати стан свого здоров’я, але юнак хвилюється не тільки за себе: складний матеріальний стан сім’ї та непристосованість до реалій життя батька-художника сповільнюють прийняття поступової втрати зору [3, с. 78].

Письменниця досить детально намагалася дослідити симптоми погіршення зору і, врешті, сліпоти на усіх стадіях у фізичній і психічній сферах, а також на індивідуальному рівні й серед найближчого соціального оточення. На початку для обох – Кіта і дядька Джо – погіршення зору проявлялося у розмитості зорових образів, що найвиразніше проявлялося під час читання (“all sort of blurred”, “couldn’t see clear an’ distinct”, “kind of run together” [11, p. 9]). У процесі погіршення зору ефект розмитості поширюється на розпізнання усіх інших предметів реальності: “…everything a little ways off was in a fog, like, an’ I couldn’t see anything real clear an’ distinct” [11, p. 9].

Сам же Кіт у прийнятті своєї проблеми із погіршенням зору пройшов кілька стадій. Спершу – заперечення: “Keith tried not to notice the books and papers and he tried to forget the Great Terror” [11, p. 16]. Згадана деталь у перших розділах Елеонор Портер використовує як наскрізну, яка “dogged his footsteps” [11, p. 10] і на побутовому рівні, але, щонайгірше, на психологічному. Це порівняння звучить аж до моменту прийняття своєї сліпоти, до того часу, допоки Кіт не зумів соціалізуватися у своєму щоденному побуті, щоб перестати відчувати фобію перед втратою зору. На зміну цьому страху прийшло гірке усвідомлення неможливості допомагати іншим. Мотив опіки часто змальовується через образ гака, бо, виправдовуючись необхідністю допомоги, незряча людина нівелює активне начало і втрачає себе: “Everybody was rather a hook or an eye, and that more than half of the folks were hooks hanging on to somebody else” [11, p. 117].

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

З часом, після виявленої загальної розмитості як першої ознаки погіршення зору, Кіт зрозумів, що цей симптом поглибився на одному оці. З часом уже обидва ока ще й почали боліти, “grew red and inflamed”, “…he began to see strange rainbow light flashes”, а інколи й “little holes around the lamp flame” [11, p. 21].

Після стадії погіршення зору, де розмитість була найпоширенішим симптомом, настає стадія певної туманної завіси, яка унеможливлювала розпізнавання навіть того, чи була погода в певний день сонячною, і яку сам Кіт характеризував як “THE FOG HAD COME” [1] [11, p. 29].

Простежуємо також і сублімативні риси у процесі прийняття Кітом свого стану: “… behind the joyousness lay an eagerness to welcome anything that would help him to forget himself” [11, p. 103]. Найвиразніше вони відображені письменницею після повної втрати зору, коли хлопця навідували його знайомі. Вважаємо, що це певний прояв ескапізму, проте сюжетно не відтворений Елеонор Портер сповна. Характерно, що в цей час ми також простежуємо загострення інших відчуттів, наприклад: “… as if he could not hear the shake in dad's voice under all the fun, and if he couldn't feel the tremble…” [11, p. 29].

Похилий вік як категорія, яка найчастіше асоціюється з погіршенням або втратою зору також нівелюється письменницею. “Age didin’t have nothin’ ter to do with this kind of blindness” [11, p. 8], – саме так пояснював лікар можливі причини сліпоти (принаймні, у випадку дядька Джо). Для останнього погіршення зору не супроводжувалося больовими відчуттями, що також іде у розріз із усталеними уявленнями про хворобу як таку загалом, як стан погіршення здоров’я.

Не оминає письменниця і мотиву прокляття у концептосфері категорії сліпоти. Дядько Джо твердо переконаний у тому, що це втрата зору – не що інше, як прокляття: “’t was quite a spell comin’ on – I know that” [11, p. 9].

Стереотипне уявлення про необхідність опіки в здійснені побутових дій людьми із фізичними вадами лише поглиблює у них жалість до самих себе у зв’язку зі своїм станом. Це неодноразово підкреслює Елеонор Портер у аналізованому романі “Світанок”. Здебільшого рупором цієї позиції у творі є С’юзен, яка вперто дотримується думки, що будь-який прояв опіки не дає змоги Кітові зробити щось самому, а , отже, унеможливлює набуття навиків, необхідних для “нормального” функціонування індивідуума. Антиподом С’юзен у цьому розумінні постає у творі сестра Деніела Бертона, місіс Колбрук, яка перетворила Кіта за час її перебування в домі в “…flappy, transparallel jellyfish” [11, p. 59].

Категорія сліпоти, як уже згадувалося, часто веде до катарсису, проте яскраво цей мотив розкривається на прикладі сюжетної лінії Деніела Бертона. Втрата зору сином дала поштовх для духовного прозріння батька, який до погіршення стану сина так і не міг змиритися із втратою дружини та синів, заглиблюючись в собі і “своєму мистецтві” і в результаті поволі втрачаючи Кіта. “Зовнішній часопростір, який охоплює п’ять років життя героїв, гармонійно поєднується з внутрішнім, розкриває душевний світ персонажів, їхню свідомість, пам’ять та уяву, надає можливість побачити важливі етапи внутрішнього зростання та серйозні зміни в характерах. На тлі життєвої логіки епічної розповіді в романі відбувається динаміка художніх образів як вираження зміни ціннісної системи координат” [11, с. 79].

Елеонор Портер через своїх персонажів, що в розмовах виражають ставлення до стану Кіта, відтворює й концептуальне бачення й розуміння сліпоти загалом у її час. С’юзен, для прикладу, вважає що незрячість – це цілковита темнота, проте паралельно жінка демонструє доволі діяльнісну позицію щодо призвичаювання до нового життя,

[1] Тут і далі при наведенні цитат дублюємо оригінальне написання певного слова, фрази і навіть речення, особливо тих, що відтворюють колорит (орфографічно чи фонетично) мовлення ключових для аналізу твору персонажів. Вважаємо це одним із прийомів самої письменниці, який вона використовує для вираження певних симптомів або стадій сліпоти, що полегшує характеристику цієї категорії, і також допомагає завершити інтерпретацію внутрішнього стану головного героя роману «Світанок» – У. Ж.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

нівелюючи зороцентризм як ключовий у екзистенційному вимірі.

Як бачимо, звернення до сліпоти у романі "Світанок" дає змогу авторці порушити кілька важливих питань одночасно. Окрім того, що вона є визначальною у характеротворенні персонажів і батька, і сина (щодо Кіта Бертона, то сліпота дала змогу йому повноцінно пройти фізичну ідентифікацію, подолавши безліч моральних бар'єрів на шляху до прийняття втрати зору), також через ряд виражальних та зображальних стилістичних прийомів у відображенні сліпоти Елеонор Портер вдається поглибити символізм твору. Символізм твору, метафорично відображений у заголовку, полягає у комплексному прийнятті свого стану – не тільки у фізичній, моральній, міжособистісній, а й соціальній ідентифікації. Усталене уявлення сліпоти як уособлення екзистенційної темноти, яке, до речі, звучить як опозиція до зорових образів, набуває у романі "Світанок" нового звучання: "… for now, in spite of my blind eyes, the way looks all rosy ahead… It's like the dawn – the dawn of a new day" [11, p. 173].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтерпретативно категорія сліпоти в історико-літературному розрізі пройшла чимало трансформацій: когнітивна еволюція – від поклоніння/возвеличення до розряду божественного у період Античності, Середньовіччя…., до образу жертви/бідняка з притаманною глибокою філософською життєвою мудрістю в період Романтизму, до, врешті, популярного масслітературного персонажа коміксів чи аніме з надприродними можливостями у наш час. Таким чином, сліпота персонажів у художніх творах несе апріорі символічне значення, семантика якого мотивується суспільно-філософськими тенденціями епохи й релігійно-когнітивними особливостями у світопізнанні, лектурою автора і власне його біографією.

Зважаючи на глибину аналізованої проблеми, її висвітлення авторкою задля окреслення значного кола майбутніх перспектив досліджень та очевидну необхідність систематизації літературних зразків й уніфікації класифікацій текстів, де категорія сліпоти – ключова, вважаємо цю тему значущою для заповнення існуючої лакуни у вітчизняному літературознавстві на сучасному етапі. Більше того, проблема актуальність нашої розвідки поглиблюється розширенням рецепції творчості Е. Портер, роман "Світанок" якої майже не знайомий українському читачеві та досліднику.

Список використаних джерел:

1. Мерло-Понті, М 2001, *Феноменологія сприйняття*. Пер. з франц., післямова та прим. О. Йосипенко, С. Йосипенка. Київ: Український центр духовної культури.
2. Нівня, Г 2020, 'Незрячий як Інший', *Δόξα / Докса*, 1(33), сс. 251–262.
3. Пітерська, ОВ 2020, 'Мотив сліпоти в романі Елеонор Портер "Світанок"', *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*, вип. 33, сс. 77–80. Одеса: Видавничий дім "Гельветика".
4. Сулима, ММ 2020, 'Тема сліпця у творчості П. Куліша'. Доступно за: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2020/03/59-18.pdf> (Дата звернення: 17 Вересень 2025).
5. Borges, JL 1977, '*Blindness*'. In: '*Lectures*', pp. 473–483. Available at: <https://gwern.net/doc/borges/1977-borges-blindness.pdf> (Accessed: 25 September 2025).
6. Jernigan, K 1974, '*Blindness: Is Literature Against Us?: An Address Delivered at the Banquet of the Annual Convention', Chicago, July 3*. Available at: <https://nfb.org/images/nfb/publications/convent/banque74.htm> (Accessed: 11 September 2025).
7. Kleege, G 1999, *Sight Unseen*. New Haven: Yale University Press.
8. Michalko, R 1998, *The Mystery of the Eye and the Shadow of Blindness*. Toronto: University of Toronto Press.
9. Michalko, R 2002, *The Difference That Disability Makes*. Philadelphia: Temple University Press.
10. Milton, J 1655, '*Sonnet 19: When I consider how my light is spent*'. Available at: <https://www.poetryfoundation.org/poems/44750/sonnet-19-when-i-consider-how-my-light-is-spent> (Accessed: 25 September 2025).

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

11. Porter, EH 1919, *Dawn*. Available at: <https://www.gutenberg.org/ebooks/5874> (Accessed: 25 September 2025).
12. Titchkosky, T 2011, *The Question of Access: Disability, Space, Meaning*. Toronto: University of Toronto Press.

References:

1. Borges, JL 1977, '*Blindness'*. In: *'Lectures'*, pp. 473–483. Available at: <https://gwern.net/doc/borges/1977-borges-blindness.pdf> (Accessed: 25 September 2025).
2. Jernigan, K 1974, '*Blindness: Is Literature Against Us?: An Address Delivered at the Banquet of the Annual Convention', Chicago, July 3*. Available at: <https://nfb.org/images/nfb/publications/convent/banque74.htm> (Accessed: 11 September 2025).
3. Kleege, G 1999, *Sight Unseen*, New Haven: Yale University Press.
4. Merleau-Ponty, M 2001, *Fenomenolohiia spryiniattia (Phenomenology of Perception)*, (Transl. O. Yosypenko, S. Yosypenko). Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture.
5. Michalko, R 1998, '*The Mystery of the Eye and the Shadow of Blindness'*. Toronto: University of Toronto Press.
6. Michalko, R 2002, '*The Difference That Disability Makes'*. Philadelphia: Temple University Press.
7. Milton, J 1655, '*Sonnet 19: When I consider how my light is spent'*. Available at: <https://www.poetryfoundation.org/poems/44750/sonnet-19-when-i-consider-how-my-light-is-spent> (Accessed: 25 September 2025).
8. Nivnia, H 2020, 'Nezriachyi yak Inshyi' ('The Blind Person as the Other'), *Doxa*, 1(33), pp. 251–262.
9. Piterska, OV 2020, 'Motyv slipoty v romani Eleonor Porter *Svitanok*' ('The Motif of Blindness in Eleanor Porter's Novel *Dawn*'), *Scientific Notes of the International Humanitarian University*, 33, pp. 77–80. Odesa: Helvetyka Publishing House.
10. Porter, EH 1919, *Dawn*. Available at: <https://www.gutenberg.org/ebooks/5874> (Accessed: 25 September 2025).
11. Sulyma, MM 2020, 'Tema sliptsia u tvorchosti P. Kulisha' ('The Theme of the Blind Man in P. Kulish's Works'). Available at: <https://litstud.knu.ua/wp-content/uploads/2020/03/59-18.pdf> (Accessed: 17 Veresen 2025).
12. Titchkosky, T 2011, *The Question of Access: Disability, Space, Meaning*. Toronto: University of Toronto Press.

Прорецензовано / Reviewed *2.010.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *16.10.2025*